

Tamburaška baština Valpovštine

Milošević, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:243149>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA INSTRUMENTALNE STUDIJE I KOMPOZICIJU S
TEORIJOM GLAZBE
SVEUČILIŠNI DIPLOMSKI STUDIJ TAMBURAŠKO UMIJEĆE

Dominik Milošević

TAMBURAŠKA BAŠTINA VALPOVŠTINE

DIPLOMSKI RAD

MENTOR: prof. art. Davor Bobić

SUMENTOR: doc. dr. sc. Hrvoje Mesić

Osijek, 2024.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Dominik Milošević potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom Tamburaška baština Valpovštine te mentorstvom Davor Bobić, prof. art. i Hrvoje Mesić, doc. dr. sc. rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, 19.06.2024.

Potpis

Obrazac - L

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
**AKADEMIJA ZA UMJETNOST I
KULTURU U OSIJEKU**
Kralja P. Svačića 1/f, Osijek

IZJAVA LEKTORA

1. Podaci o lektoru	
Ime i prezime: (ili naziv obrta/tvrtke)	NINA HUTERER
Zvanje:	MAGISTRA EDUKACIJE HRV. J. I KNJ. I MAGISTRA PEDAGOGIJE
E-mail:	nina.huterer97@gmail.com
Kontakt:	099 850 51 84

2. Podaci o radu	
Autor:	DOMINIK MILOŠEVIĆ
Naslov:	TAMBURAŠKA BAŠTINA VALPOUŠTINE

Izjavljujem da je diplomski/završni rad lektoriran i usklađen s pravilima hrvatskog jezika.

VALPOVO, 23.6.2024.
(mjesto i datum)

Huterer
lektor

Sažetak: Valpovo je središte Valpovštine. Bogata tamburaška povijest krase Valpovštinu i oplemenjuje njezin kulturni život od 19. stoljeća pa sve do danas. Tamburaši su, kao i danas, služili i kao zabavljači i kao koncertni umjetnici. Većina kulturnih manifestacija i kulturnih zajednica smještena je u Valpovu i Belišću te nekolicina u okolnim naseljima. Uz velika glazbena imena, tamburaši Valpovštine dokazali su kako se tambura može svirati i na bitnim koncertima. Tamburaštvo u Valpovštini pokazivalo je velike mogućnosti od samih početaka, a kvaliteta sviranja kroz godine se znatno unaprijedila. Tamburaški orkestri utkali su svoj glazbeni put kroz kulturno-umjetnička društva, amaterska kazališta, razne zborove i ostale društvene zajednice.

Abstract: Valpovo is the center of Valpovština. The rich tambura history adorns Valpovština and enriches its cultural life from the 19th century until today. Tambura players, like today, served both as entertainers and as concert artists. Most of the cultural manifestations and cultural communities are located in Valpovo and Belišće, and a few in the surrounding settlements. Along with big musical names, tambura players from Valpovština have proven that the tambura can be played at major concerts as well. Tambura playing in Valpovština showed great potential from the very beginning, and the quality of playing has improved significantly over the years. Tambura orchestras weaved their musical path through cultural and artistic societies, amateur theaters, various choirs and other social communities.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Valpovština	2
3. Valpovo.....	4
3.1. Obrazovanje/školstvo.....	4
3.2. Kultura grada Valpova.....	5
4. Razvoj tamburaštva u Valpovštini	6
4.1. Počeci tamburaštva u Valpovštini.....	6
5. Tamburaške sekcije u Valpovštini	9
5.1. Hrvatsko pjevačko društvo „Katančić“	9
5.2. Tamburaški orkestri pri valpovačkim sportskim društvima	11
5.3. Tamburaški orkestri u Belišću	12
5.4. Tamburaški orkestar Amaterskog kazališta Belišće	16
6. Tamburaški orkestri valpovačkog kulturno-umjetničkog društva	18
6.1. RKUD „Zlatko Baloković“	18
6.2. KUD „Stjepan Petnjarić“	21
6.3. KUD „Đuro Salaj“	23
6.4. HKUD „Valpovo 1905“	24
6.4.1. Ljeto valpovačko.....	25
7. Zaključak	27
Literatura.....	28

1. Uvod

Tamburaštvo u Valpovštini traje već dugi niz godina, s prekidima uzrokovanim različitim ratovima koji su se zbivali u svijetu. Po uzoru na osječkog promicatelja tambure – Paju Kolarića, u Valpovštini su, također, osnivani tamburaški zborovi/orkestri. Tambure se, sada već skoro 200 godina, sviraju na prostoru Valpovštine, o čemu svjedoče mnogi zapisi. Tamburaška, a samim tim i kulturna baština širok je pojam: „...kulturna je baština prepoznati naslijeđeni skup vrijednosti koje su ljudima ostavili njihovi preci neovisno o vlastitom htijenju. Kulturna baština prikazuje sliku života jedne društvene zajednice. Stoga bismo mogli reći da kulturna baština prikazuje identitet zajednice, njezine vrijednosti i djelovanje na nekom području tijekom vremena. Krovna institucija koja upravlja očuvanjem kulturne i prirodne baštine svijeta je UNESCO.“ (Šulentić Begić, J., Kurtić, D., 2022, 265) Kulturna baština temelj je za stvaranje koncepta kreativnoga grada. Naime, novom načinu „preživljavanja baštine doprinosi kulturna i kreativna industrija koja počiva prije svega na stvaralačkom činu.“ (Mesić, 2019, 69) Velik broj talentiranih stanovnika Valpovštine dalo je svoj doprinos ka boljitku i napredovanju kulturnih vrijednosti pa tako i tamburaštva. Počeci muziciranja na tamburama u Valpovštini nisu bili ni malo laki, redoviti prostorni i financijski problemi dovodili su do čestog gašenja orkestara, ali su u većini slučajeva tamburaši pronašli način kako riješiti sve probleme ispred sebe. Matija Petar Katančić, Zlatko Baloković, Sigmund Romberg, Antun Lulić i dr. neka su od najpoznatijih imena koja se spominju u kulturno-umjetničkom životu na prostoru Valpovštine.

„Jedna od iskonskih blagodati razvoja civilizacije je ljudska potreba da svoj život učini bogatijim, ljepšim i oplemenjenim uvijek novim duhovnim vrijednostima. Tom uzvišenom cilju čovjek se najviše približio neposrednim stvaralačkim činom na raznim područjima svog djelovanja, prije svega na onim gdje je mogao istaknuti svoju individualnost i svoj samosvojni talent.“ (Topić, 2005, 7)

2. Valpovština

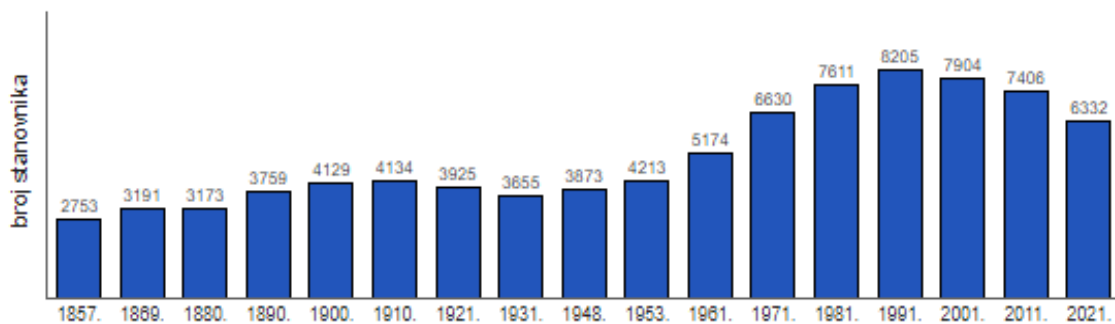
Valpovština je geografsko područje u Slavoniji, u mikroregiji Dravsko-karašičke nizine, koja gravitira gradu Valpovu. Nalazi se južno od rijeke Drave i sjeverozapadno i zapadno od Osijeka. Obuhvaća teritorij nekadašnje Općine Valpovo, koja je 1993. godine podijeljena na gradove Valpovo i Belišće te općine Bizovac i Petrijevcu (prema Zakonu o lokalnoj samoupravi i upravi u Republici Hrvatskoj). Smještena je u sjeveroistočnom dijelu Hrvatske u Osječko-baranjskoj županiji, na prostoru bivše općine Valpovo. Graniči s bivšim općinama: Osijekom s istoka, Donjim Miholjcem sa sjeverozapada, Našicama s jugozapada i Belim Manastirom sa sjevera. Jedan dio sjeverne granice Valpovštine državna je granica s Mađarskom. Prirodna sjeverna granica uglavnom je rijeka Drava i njezina bivša korita, a Valpovštinom još protiču rijeke Vučica, Karašica i nekadašnja Bresnica. Privredno, kulturno, školsko, upravno i političko središte Valpovštine grad je Valpovo. Valpovština podrazumijeva 27 naselja, s nešto više od 22000 stanovnika, koja su smještena na površini od 376 četvornih kilometara. Najveće mjesto je Valpovo s oko 6300 stanovnika. (Topić, 1998) U širem smislu, Valpovština obuhvaća prostor nekadašnjeg Valpovačkog vlastelinstva. Postoje dokazi kako Valpovština kao naseljeno područje postoji još od srednjeg vijeka, a Sučić (2017) navodi kako prvi spomen Valpovštine potječe još iz 14. stoljeća. Rijeka Drava je i tada bila sjeverna granica Valpovštine, što ukazuje na dugotrajnost rijeke Drave. Valpovština je u vrijeme barunske obitelji Hillebrand von Prandau bila i njihovo vlastelinstvo. Tada se vlastelinstvo Valpovo prostiralo na oko 900 kvadratnih kilometara te je po površini bilo najveće u Slavoniji. 1721. godine vlastelinstvom je vladao Petar II. Antun Hillebrand von Prandau, dok je prvi upravitelj vlastelinstva bio Stjepan Szarka. Petar II. Antun dobio je vlastelinstvo u nasljedstvo kao nagradu za dvadesetgodišnji rad u svojstvu savjetnika kod Dvorske komore. „Nije tajna da Valpovčani i danas rado govore o svojim grofovima, jer baruni Prandau i grofovi Normann sloveli su kao velike mecene, donatori i dobrotvori, podržavali su rad brojnih zaklada, udruga te bili patroni svih župa Valpovštine i Miholjštine, kao i ponekih institucija. Obje su obitelji nastojale dio prihoda uložiti i u unaprjeđivanje školstva na valpovačkom području. Preseljenjem iz Beča, tada jednog od najvećih gradova i kulturnih središta svijeta, u maleno opustošeno Valpovo, obitelj Prandau donijela je u ovaj kraj duh bečke elite. Na svom vlastelinstvu gradili su ceste, škole, crkve, a gospodarski je ovo vlastelinstvo i za današnje

prilike bilo vrlo napredno, kao jedno od rijetkih gotovo potpuno samoodrživo, a redovito i modernizirano.“ (Lidija Aničić, Glas Slavonije¹)

¹ Glas Slavonije – <https://www.glas-slavonije.hr/499170/4/Punih-je-300-godina-otkako-je-osnovano-Vlastelinstvo-Valpovo-baruna-von-Prandaua> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)

3. Valpovo

Prvi poznati pisani izvor Valpova potječe iz 1332. godine. U doba okupacije Turaka, grad Valpovo bio je sjedište kadiluka u sastavu Požeškog sandžaka. Na teritoriju Valpova nalazilo se tri mahale, pet džamija, medresa (vjerska škola), gostionice, mnoštvo vrtova... (Balog, 2013). Valpovo je administrativno središte njegovih prigradskih naselja. Smatra se da je „negdje oko današnjeg Valpova u antičko vrijeme bilo rimsko naselje „Iovalium“... Valpovačku tvrđavu pod imenom „castrum oppidum Walpo“ povijesne listine prvi put spominju 1438. godine. Danas su sačuvani dijelovi te srednjovjekovne utvrde uklopljeni u kompleks dvorca Prandau-Normann.“ (Grad Valpovo) Danas se na području grada Valpova nalazi 8 naselja: Ivanovci, Zelčin, Harkanovci, Ladimirevci, Marjančaci, Nard, Šag i Valpovo.

Slika 1. Broj stanovnika u Valpovu od 1857²

U gradu Valpovu postoje mnoge društvene zajednice pa tako i one sportskog tipa, kao što su: Nogometni klub Valpovka Valpovo, Teniski centar Valpovo, Odbojkaški klub „Valpovka“, Rukometni klub „Valpovka“, Košarkaški klub Valpovo, Karate klub Valpovo, a još je tu i šahovski klub Hrvatska čitaonica Valpovo.³

3.1. Obrazovanje/školstvo

Valpovo, iako mali grad, grad je u kojem djeca mogu završiti cijelu svoju naobrazbu (od vrtića do srednje škole). U Valpovu postoje dječji vrtići „Maza“ i „Moj Bambi“. Tu je i Osnovna škola Matije Petra Katančića te Osnovna škola Ladimirevci i Osnovna škola Ivanovci koje se nalaze u bližoj okolini grada (u prigradskim naseljima grada Valpova). Također, u Valpovu postoji i Srednja škola Valpovo koja obuhvaća desetak različitih programa kao što su gimnazija, ekonomski, elektrotehnički i obrtnički smjer.

² Publikacije Državnog zavoda za statistiku.

³ Grad Valpovo – <https://valpovo.hr/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.).

3.2. Kultura grada Valpova

Najstarije glazbeno društvo u Valpovu Puhački je orkestar DVD-a Valpovo. Osnovan je 1890. godine i smatra se jednim od najstarijih orkestara u Hrvatskoj. Njihov prvi javni nastup bio je (simbolično) 4. svibnja 1891. godine, na dan sv. Florijana koji je zaštitnik vatrogasaca. Osvojili su brojne nagrade i sudjelovali su na raznim gostovanjima u Europi. Radom orkestra upravlja glazbeno vijeće na čelu s predsjednikom Ivanom Cvenićeom, a dirigent orkestra je profesor glazbe Dalibor Košutić.⁴

HKUD „Valpovo 1905“ jedan je od nositelja tradicijske kulture Valpovštine i jedna od najstarijih tradicijskih udruga u Slavoniji, o kojemu će se kasnije u radu više govoriti. U Valpovu također djeluje „Hrvatsko pjevačko društvo Matija Petar Katančić“ te udruga „Zajednica tehničke kulture – Dom tehnike Valpovo“ koja se aktivno bavi informatikom, VR i AR tehnologijama za igranje videoigara, grafikom i renderiranjem.⁵ Valpovo se može pohvaliti svojim vlastitim Ogrankom Matice hrvatske. Matica hrvatska – Ogranak Valpovo osnovana je 1971. godine u dvorištu dvorca Prandau-Normann u vrijeme *Hrvatskog proljeća*. Rad Ogranka naglo je prekinut već 1972. godine od strane komunističkih vlasti, a njihov rad ponovno se nastavio 1991. godine. Ogranak Matice hrvatske svake godine izdaje *Valpovački godišnjak* još od 1996. godine, a glavni je urednik Stjepan Najman.⁶ U Valpovu i Belišću djeluje i Glazbena škola Valpovo i Belišće pri Osnovnoj Školi Matije Petra Katančića Valpovo. Glazbena škola upravo je ove godine proslavila „okruglih“ 20 godina postojanja. Kroz tih 20 godina kako škola djeluje, oformilo se jako puno glazbenika, glazbenih pedagoga, virtuozna i ostalo. Glazbena škola surađuje sa svim kulturnim udrugama i manifestacijama koje se odvijaju na prostoru grada Valpova.

⁴ Puhački orkestar DVD-a Valpovo – <https://puhacki-orkestar.dvd-valpovo.hr/o-nama/povijest/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.).

⁵ Zajednica tehničke kulture Valpovo – <https://www.tehnika-valpovo.hr/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.).

⁶ Matica hrvatska Valpovo – <https://web.archive.org/web/20051228092920/http://free-os.htnet.hr/mhvalpovo/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.).

4. Razvoj tamburaštva u Valpovštini

Poneki izvori tvrde kako je prvi tamburaški orkestar u Valpovu osnovan sredinom 19. stoljeća, iako se ta tvrdnja ne može u potpunosti utvrditi. Međutim, samo ti nagovještaji o davnom sviranju tambure u Valpovu, činjenice su kako se Valpovo i Valpovština mogu pohvaliti dugom tradicijom njegovanja tamburaške glazbe.

4.1. Počeci tamburaštva u Valpovštini

Nedugo nakon što je osječki skladatelj i zborovođa Pajo Kolarić osnovao prvi tamburaški orkestar/sastav 1847. godine, slični sastavi počeli su nicati na prostorima Valpovštine te u našičkom i miholjačkom kraju. Zabilježena su brojna gostovanja orkestara na različitim prigodama koje su organizirali tamburaški sastavi iz drugih gradova, a na taj način se obogaćivao valpovački društveni život. U drugoj polovici 19. stoljeća u Valpovštini je djelovalo nekoliko manjih tamburaških sastava, a osim tambura, u sastavu se nerijetko našla i pokoja violina. Po uzoru na osječke glazbenike, u Valpovštini se formiraju i prvi tamburaški orkestri koji su značajno utjecali na glazbeni život Valpovštine. Jedan takav orkestar bio je u Bizovcu početkom 20. stoljeća, o čemu svjedoči novinski zapis: „Veliki dvor u gostioni „Herzog“ [u Bizovcu, 24. kolovoza 1903.g.,op.a.] bio je svečano iskićen te razsvjetljen bezbrojnim lampionima. Tamburaški zbor od 17 lica udarao je lijepo pod ravnanjem svog zborovodje, učitelja g. Jobsta, same birane komade te morao na opći zahtjev svaki put po jedan komad dodati. Dražesna gospojica Terenka Sacher svirala je na citari „Pukovnijsku kćerku“ od Donizetti-a i „Večer kod šumara“. Općinstvo je upravo oduševila, a to joj je uručilo kitu cvijeća. Čist prihod upotrijebiti će se ovaj put za pokriće raznih potreboća tamburaškog zbora.“ (Topić, 2005, 73) Postoje još poneki dokazi kako je još 1901. godine u Bizovcu djelovao tamburaški sastav, o čemu svjedoči zapis: „Dne. 24. o.m. dao je naš dobrovoljni tamburaški sbor u Bizovcu „zabavnu večer“, koja je unatoč zločestom vremenu bila vrlo dobro posjećena. Unišlo je u svem 223 kruna, a čistog ostalo 124 kruna 10 filira. Za Bizovac nečuveno! Tamburaški sbor osnovao je ovdašnji rav. učitelj prije 5 mjeseci, pak je za to kartko vrieme vrlo liepo napredovao, što se vidjelo prigodom ove zabave. Osobito sgodan kod te zabave bio je gost gosp. Bohm, učitelj iz Petrijevacu, koji je uz pratnju tamb. sbora pjevao šaljivu pjesmicu „Činovník i njegovi jadi“. Tiekom čitave noći prodavali se koriandoli i šaljive poštovne karte, a oko po noći odigrala se tombola sa vrlo šaljivim predmetima Dok se bizovački obrtnici budu privikli takvoj vrsti zabava moći će se iste češće dati...“ (Vuković, 2012, 31) U Valpovu, 1900-ih godina uz Pjevački klub pri

Hrvatskoj čitaonici, djeluje i tamburaško društvo „Slavuj“ (nekada nazivano „Slavulj“ – tako su ga nazivali stari Valpovčani). Često u starim zapisnicima mogu se susresti primjeri kvalitetne suradnje između čitaoničkog odbora i valpovačkih tamburaša: „Predsjednik javlja da nekolicina gospode i gospojica članovi tamburaškog kluba žele dati koncert sa plesom uz ulazninu koje čisti prihod bio bi namijenjen nabavi glazbala. Odašlanstvo kluba ponovilo je i usmeno svoju molbu da jim se ustupi dvorana za 24. stud. Tajnik predlaže da se pozovu ova gospoda neka bi se kao grana „Čitaonice“ udružili, poput diletantsko-predstavljčkog zbora, koji će se jednom iz sredine „Čitaonice“ ustrojiti. Zaključeno je preći preko toga na dnevni red jer gg. žele posebni tamburaški klub ustrojiti te jim se uz izraz veselja „Čitaonice“ što je naša tamburica i u Valpovu našla podupiratelja i što se takav klub ustraja te uz izjavu da će „Čitaonica“ vazda klub podupirati, dozvoljava uporabu dvorane za 25/11 bez druge obveze.“ (Topić, 2005, 74) Osim dobrih, znalo je biti i loših obavijesti za tamburaše: „Predsjednik pozivlje odbor da se izjavi kakva bi glazba (...) bila da se svira prigodom majalesa pošto su opredijeljeni za tu svrhu „Valpovački tamburaši“ posvadio se, svoju družbu razvrgli i tim o(ne)mogućili svoj dolazak na majales.“ (Topić, 2005, 74) 1900. godine, tamburaški orkestar u Valpovu vodio je g. Gavro Crlenjak, na što ukazuje sljedeći zapis: „...Diletantsko naime tamburaško društvo pod ravnanjem g. Crlenjaka je ove godine dalo jedan koncert, koji je sjajno uspio te je željeti da ovakvi koncerti češće se ponove pošto su diletanti lijep napredak pokazali te pošto se time društvenost u čitaonici diže.“ (Topić, 2005, 74)

Topić (2005) navodi kako je gospodin Dr. Aurel Dessathy 10. veljače 1902. godine unajmio valpovačke tamburaše kako bi svirali na pokladnoj zabavi. Tamburaši su, također, sudjelovali na koncertu posvećenom slavi presvijetle Grofice Julije Normann koji je sjajno uspio. Suradnja između tamburaškog zbora „Slavuj“ i Čitaonice se nastavlja i 1903. godine: „Predsjedatelj izvješćuje da je Tamburaški zbor „Slavuj“ priredio 15.2. o.g. u korist družbe Sv. Ćirila i Metoda koncert s diletantskom predstavom i plesom te u tu svrhu bio zamolio za ustup prostorija čitaonice za dotičnu večer, kojoj molbi je bilo udovoljeno.“ (Topić, 2005, 75) „Tajnik priopćuje da novoustrojeni Hrvatski pjevački klub u Valpovu kani prirediti uz sudjelovanje tamburaškog zbora, vatrogasne glazbe i nekih gostiju dne 2.8. o.g. [1903., op.a.] u valpovačkim kupkama ljetnu zabavu s raznim arangementima, koncertom i plesom pa će u tu svrhu trebati možda podium koji za slučaj potrebe umoljava od strane ove čitaonice. Zamolbi Hrv. pjev. kluba za unajmljivanje podioma u slučaju potrebe zadovoljava se jednoglasno.“ (Topić, 2005, 75) Nadalje, Valpovački tamburaški orkestar (zbor) sudjelovao je na zabavi grofa Rudolfa Normana Ehrenfelškog, a također su u proslavi Presvietle gđe. Julije grofice Normann Ehrenfelške priredili zabavicu s diletantskom

predstavom u korist družbe Sv. Ćirila i Metoda. Zapisnici ukazuju i na to kako valpovački tamburaši nisu baš uvijek dobivali pohvalne ocjene: „Spomena su vriedne zabave: na drugi dan Božića od Hrvatskog pjevačkog kluba i u pokladno doba od vatrogasnog društva, a manje pak vriednosti pokladna zabava tamburaškog valpovačkog zbora.“ (Topić, 2005, 75)

5. Tamburaške sekcije u Valpovštini

Kako je Valpovo „sjedište“ Valpovštine, logično je zaključiti kako je većina tamburaških zborova/orkestara bila smještena baš u gradu Valpovu te poneki u gradu Belišću. Razne udruge, kako sportske, tako i kulturne, imale su svoje tamburaške orkestre koji bi im služili za razne dramske predstave, koncerte pa i brojne pokladne, uskršnje i silvestarske zabave te zabave povodom značajnih datuma iz života grofovske obitelji.

1930-ih godina prošlog stoljeća, u Valpovu se javlja tamburaška sekcija Ratarske čitaonice Valpovo, o kojemu svjedoči sljedeći zapisnik: „Čita se dopis od Seljačke sloge radi Tamburaškog zbora za pripomoć financije. (...) Odbor vodi debatu i dolazi do zaključka da se ne votira Seljačkoj slogi novac nego da Čitaonica uzme ovaj Tamburaški zbor kao ratarske čitaonice zbor uz svoju režiju.“ (Topić, 2005, 78) Također postoji zapis koji govori kako je malo selo nedaleko od Valpova imalo vlastiti tamburaški zbor „Zora“: „...jednoglasno je zaključeno da se na dan 28. Lipnja t. g. 1914. održi u Valp. Toplicama velika ljetna zabava uz sudjelovanje tamburaškog zbora „Zora“ iz Veliškovaca i to sa pjevačkim i tamburaškim koncertom.“ (Topić, 2005, 76)

5.1. Hrvatsko pjevačko društvo „Katančić“

Hrvatsko pjevačko (i tamburaško) društvo „Katančić“ nastalo je spajanjem pjevačkog kluba i tamburaškog društva „Slavuj“ kada su se izdvojili iz čitaonice i oformili samostalno društvo, a pri čitaonici je ostala samo tzv. diletantska skupina. Društvo je dobilo ime po najznačajnijem Valpovčaninu, fra Matiji Petru Katančiću. Prvotna ideja bila je da se društvo nazove „Osvit“, ali je ime prevagnulo u korist Katančića.

Matija Petar Katančić rođen je u Valpovu, 12. kolovoza 1750. godine. Bio je profesor arheologije i numizmatike na peštanskom sveučilištu, gimnazijski profesor u Osijeku i Zagrebu, arheolog, povjesničar, geograf, filolog, estetičar, epigrafičar, prevoditelj, književni teoretičar, pjesnik i autor mnogih djela; umro je 1925. godine u Budimu.

Prvi predsjednik društva bio je Josip Fey, dok je prvi zborovođa bio Adam Koch. Prva pravila društva odobrio je Odjel za unutarnje poslove Kraljevske hrv. slav. dalm. zemaljske vlade u Zagrebu, 1905. godine. „...treba istaći da je vrlo nezahvalno donositi bilo kakve konačne zaključke, jer pravi i egzaktni pokazatelji o razvoju ovih amaterskih djelatnosti gotovo da i ne postoje. Ipak, prikupljena građa i dostupni materijali govore nam da je Valpovo od davnina bilo centar u kojem je velika pažnja poklanjana obogaćivanju svakodnevnog života stanovništva u svrhu sveukupnog prosvjećivanja, ali i zabave.

Naravno, za sve domete imamo zahvaliti darovitim pojedincima i njihovom entuzijazmu, koji su bili nositelji cjelokupnog kulturno-zabavnog života grada. Snažan utjecaj grofovske obitelji, stanje nove građanske inteligencije, blizina Osijeka, (...) rezultirali su stvaranjem jakih organizacija, koje su još koncem 19. stoljeća dale izuzetan doprinos razvoju kulturnog života grada.“ (Topić, 2005, 15)

Smatra se da je HPD „Katančić“ svoj prvi pravi tamburaški sastav imalo tek tri i pol desetljeća nakon osnutka, u sklopu četvrte društvene renesanse. Za vrijeme Drugog svjetskog rata, u Valpovu se gasi svaki oblik amaterskog rada, povremeno se javljaju aktivnosti Hrvatske čitaonice, ali u granicama koje rat dozvoljava. 1972. godine ponovno se konstituira HPD „Katančić“ u kojemu se osniva folklorna sekcija i tamburaški zbor. 1973. godine tamburaški voditelj postaje Antun Lulić, koji nastupa na koncertu povodom godišnjice rada HPD „Katančić“. Već 1974. godine orkestar ponovno dobiva novog voditelja Josipa Jožića. Pod vodstvom gosp. Jožića gostovali su na nastupima u Petrijevcima, Belišću i Sonti u Vojvodini te su održali niz nastupa u Valpovu i okolici. Značajniji nastupi bili su na „Rombergovim večerima“ u Belišću, na „Ljetu Valpovačkom“ u Valpovu i na „Miholjačkom sijelu“ u Donjem Miholjcu. Rad orkestra završava se 1976. godine kada se ponovno pokreće rad KUD-a „Stjepan Petnjarić“. Prema svemu do sada navedenom, može se zaključiti kako su Hrvatska Čitaonica (kasnije HPD Katančić) i DVD Valpovo utemeljitelji valpovačkog dramskog, glazbenog i zabavnog života.

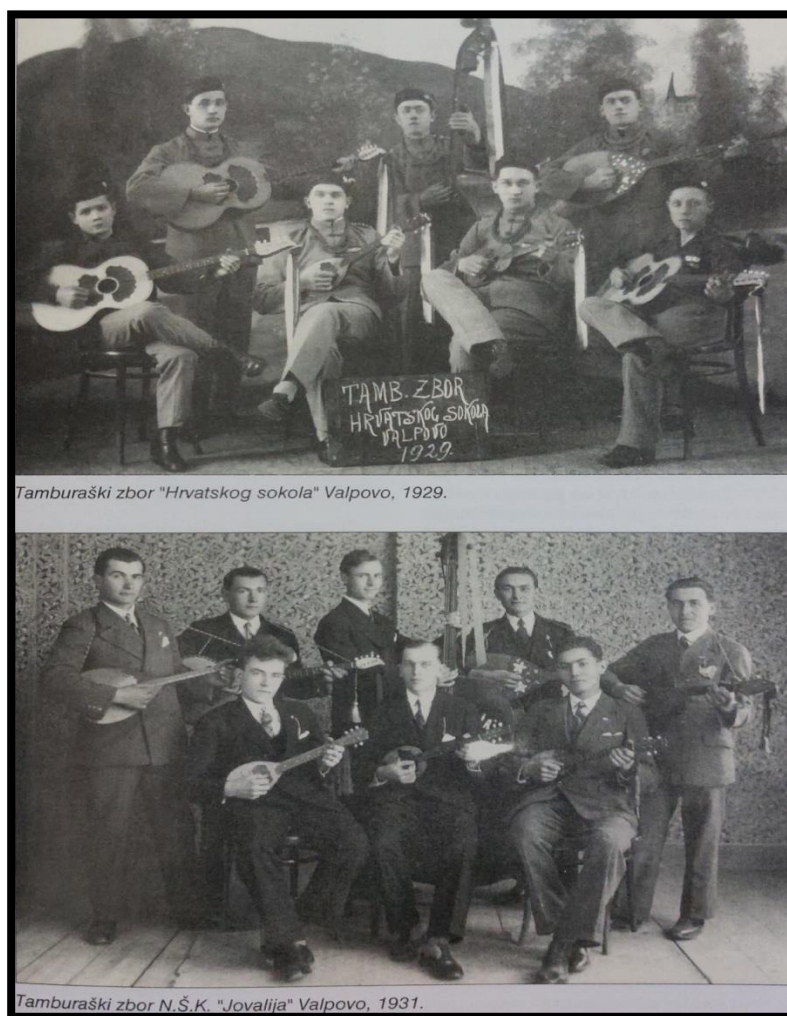

Slika 2. HPD „Katančić“ tridesetih godina 20. stoljeća⁷

⁷ Topić (2005, 15)

5.2. Tamburaški orkestri pri valpovačkim sportskim društvima

Kada je završio Prvi svjetski rat, razne organizacije formiraju vlastite tamburaške orkestre. Jedan od glavnih razloga organizirani je oblik prikupljanja materijalnih sredstava za rad tih istih udruga, odnosno, organizirali su društvene zabave na kojima bi zaskvirali njihovi tamburaši. Tako su valpovačka sportska društva „Hrvatski sokol“, „Jovalija“ i „Zanatlije“ imali svoje tamburaške orkestre. „Tajnik „Hrvatskog sokola“ predlaže da se 1. kolovoza 1926. održi predstava sa koncertom i plesom na kojem će svirati glazba hrvatskog sokola.“ (Topić, 2005, 76) Tamburaški zbor „Zanatlije“ sudjelovao je 1934. godine u organizaciji „programa u svrhu komemoracije prigodom obljetnice smrti hrvatskih narodnih mučenika Petra Zrinjskog i Franje Krste Frankopana“ izvodeći „Oj ti vilo“ i „Oj Hrvati“.

Slika 3. Tamburaški zborovi "Hrvatskog sokola" i N.Š.K. "Jovalija" Valpovo⁸

⁸ Topić (2005, 77)

5.3. Tamburaški orkestri u Belišću

„Ne možemo točno utvrditi kada je započeo kulturni život u Belišću, ali je to, najvjerojatnije, bilo 1888.g. kada su u Belišće došli Adam i Clara Rosenberg, sa svojim, tada jednogodišnjim sinom, Sigmundom. Adam je odlično svirao klavir, osnivao male glazbene sastave, a Clara je bila novinarka te se bavila pisanjem kratkih priča i pjesama, koje je pod pseudonimom Clara Berg, objavljivala u poznatim novinama i žurnalima. Njihov dom ubrzo postaje stjecište ljudi zainteresiranih, ne samo za glazbu, već i za književnost, glumu i lutkarstvo.“ (Amatersko kazalište Belišće⁹)

Kako je belišćanski Radnički dom izgrađen 1892. godine, prostor je često korišten u kulturne svrhe, za razne zabavne večeri i plesne balove. Nakon Prvog svjetskog rata osnovano je „Činovničko pjevačko i tamburaško društvo Belišće“ i „Činovnički tamburaški zbor Belišće“. 1921. godine, Dragan Lenhard, uz pomoć radnika tvrtke S. H. Gutmann osniva prvi tamburaški orkestar „Sloboda“. (Frajtag, 2013, prema Pribanić, 2019) Vjeruje se kako su tamburaškom orkestru ime „Sloboda“ dali zbog revolucionarnih kretanja u Europi tijekom i nakon Prvog svjetskog rata. „Taj orkestar, čije su tambure krasile crvene trake, vodio je Dragan Lenhard, a prvi članovi bili su Josip Šimon, Franjo Higi, Franjo Vuk, Đuro Mesić, Đuro Binski, Mihajlo Cetofski i Robert Horvat.“ (Gibičar, 2008, 47) Kasnije je tamburaški orkestar „Sloboda“ znan kao „Radnički tamburaški zbor“. Ne čudi činjenica kako je u Belišću u 20. stoljeću svako kulturno društvo nosilo ime po velikim tvrtkama. Belišće je bio i ostao industrijski grad, grad koji je nastao krajem 19. stoljeća kao središte drvnoprerađivačke industrije obitelji Gutmann.

Slika 4. Prvi tamburaški orkestar „Sloboda“ 1921. godine¹⁰

⁹ Amatersko kazalište Belišće – <https://akbelisce.hr/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.).

¹⁰ Gibičar (2008, 47)

Tamburaški orkestar „Sloboda“ djelovao je do početka Drugog svjetskog rata (pod drugim imenima), a kada su promijenili ime orkestra u „Radnički tamburaški zbor“ glavni pokrovitelj orkestra bila je Sindikalna organizacija. Oni su opskrbljivali orkestar glazbenim instrumentima kada se broj članova počeo povećavati. Brzo se pročulo za tamburaški orkestar „Sloboda“ zbog svojeg kvalitetnog sviranja te su pozvani na gostovanje na Radiostanici Beograd, ali kada su doznali da je ime orkestra „Sloboda“, otkazali su njihovo gostovanje. Sindikalna organizacija je između ostalog, za orkestar kupovala i nove instrumente – *banjoline*. Zato se tada orkestar zvao „Radnički banjolinjski zbor“, što vidimo na slici br. 5.

Slika 5. Radnički banjolinjski zbor 1933. godine – banjoline¹¹

Te 1933. godine Radnički banjolinjski zbor privukao je mnoge nove članove od kojih su neki: Drago Kalman, Franjo Dobrovoljni, Petar i Franjo Junk, sindikalni funkcionari Eugen Fišang, Ljudevit Merc, Dragunt Urisk i Franjo Vančina. „Pod novim imenom tamburaška sekcija radila je u društvenoj organizaciji Radničko prosvjetno udruženje – Radnička čitaonica u Belišću. Njihov žig stoji na notnim materijalima tamburaškog orkestra koji se nalaze u arhivi Amaterskog kazališta u Belišću.“ (Gibičar, 2008, 50)

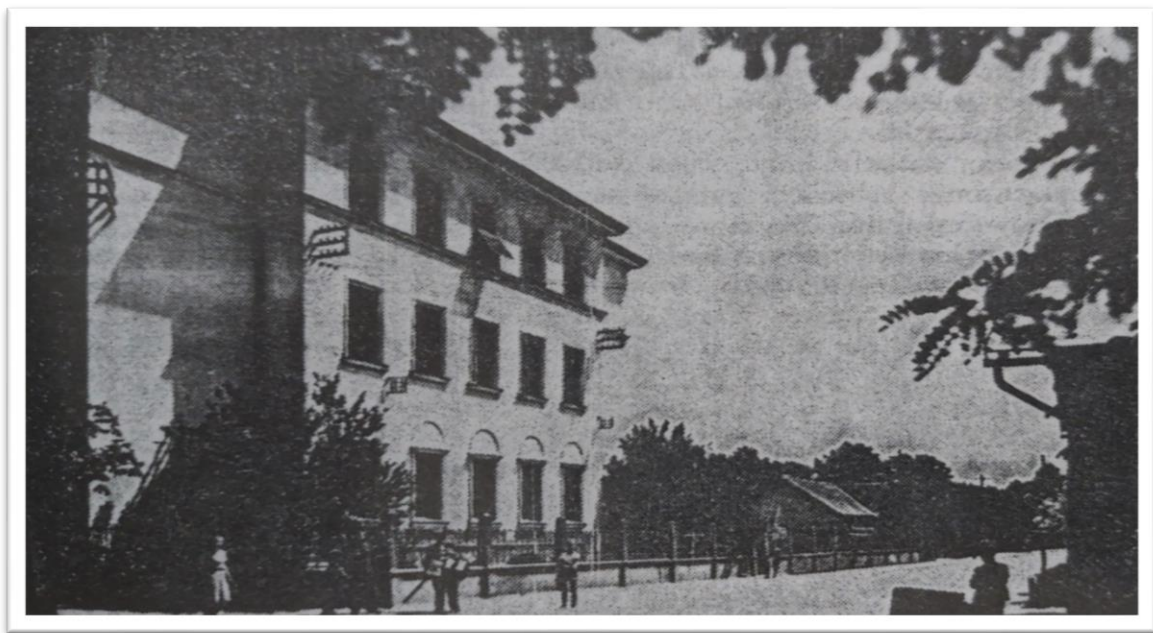
¹¹ Gibičar (2008, 50)

Banjoline – „U svom neprestanom traženju najboljih graditeljskih rješenja, znameniti osječki graditelji žičanih glazbala braća Rohrbacher osmislili su novu vrstu tambure koja je zbog svog okruglog oblika dobila naziv banjolina ili bendžolina. Naime, napravljena je prema obliku američkog bendža s tom razlikom što je umjesto navučene kože ili pergamenta kao što je to na bendžu na trup novog instrumenta zalijepljena glasnjača od smrekovog drveta. Riječ je o 4 – glasnoj tamburi okruglog oblika s 8 žica, različitih veličina kao i kod običnih tambura: bisernica, brač, e-brač, čelo, bugarija i bas. U periodu između dva svjetska rata napravljen je veliki broj banjolina. Formiraju se i banjolinski orkestri, najprije školski, a kasnije i orkestri s većim izvođačkim ambicijama. Jedan takav orkestar djelovao je i u Osijeku. Međutim, nije se uspio ostvariti Rohrbacherov plan da ovakvi orkestri u potpunosti zamijene tamburaške standarde. I danas se negdje u zabačenim prostorima, kao što su seoski tavani ili kod kolekcionara mogu pronaći neke sačuvane banjoline (bendžoline) kao podsjetnik na jedno vrijeme glazbalarskih i tamburaških inovacija.“ (prema riječima gosp. D. Topića).

Orkestar je održao puno nastupa sa skladbama mnogih autora slavonskih pjesama, ali su nastupali i s djelima Adama Rosenberga, Rombergovog oca. Kako je tih godina postojala razlika u klasi Radničkog i Činovničkog doma, postojala je i glazbena djelatnost pri Činovničkom domu. Činovnički tamburaški orkestar osnovan je 1925. godine, a s orkestrom su radili Đula Mornar, kasnije zborovođa i dirigent Trišler iz Osijeka, zatim Tibor Fišer. Miješanje među radnicima i činovnicima bila je rijetkost, ali je ipak bilo slučajeva kada su radnici „uskakali“ u pomoć činovničkom orkestru. Belišćanski tamburaški orkestri su, kao i valpovački orkestri, osim za društvene i kulturne manifestacije, svirali i u privatne svrhe, čak i po svadbenim događanjima. Da su tamburaši svirali i svakojaka slavlja govori i slika iz 1929. godine koja je snimljena u Voćinu kada su se tamburaši našli među izletnicima. (Gibičar, 2008)

Slika 6. Tamburaški orkestar 1929. godine¹²

Slika 7. Belišće, Činovnički dom¹³

Prema slici br. 6 dalo bi se zaključiti kako je sastav orkestra bio šarolik, odnosno kako nije bio određen sustav sviranja. Prema slici vidi se kako je svirač u prvome redu (drugi s desna) svirao bisernicu farkaševog sustava, također svirač u prvome redu (drugi s lijeva) svira brač farkaševog sustava. Za ostale svirače rekao bih kako sviraju tambure nalik

¹² Gibičar (2008, 49)

¹³ Gibičar (2008, 45)

onima iz četveroglasnog G-D/A-E sustava, dok na slici br. 4 iz 1921. godine, svirači iz orkestra „Sloboda“ svirali su pretežito, ako ne i u potpunosti na tamburama farkaševog sustava.

Frajtag (2013, prema Pribanić, 2019) navodi kako nakon Drugog svjetskog rata tamburaše okuplja Petar Jung, dok je tridesetih godina u Belišću djelovao Tamburaški zbor „Drava“. 1960-ih godina u Belišću s radom započinje tamburaški orkestar pod Amaterskim kazalištem Belišće kojeg je do svoje smrti 1990. godine vodio Antun Lulić.

5.4. Tamburaški orkestar Amaterskog kazališta Belišće

Prije nego je Amatersko kazalište Belišće postalo ono što je danas, postojao je RKUD „Lazo Radojević – Putnik“ Belišće. RKUD je nastao 20. ožujka 1949. godine tako što su se kulturno umjetničke sekcije Belišća razjedinile te je Sindikat DIP-a objedinio iste. Dobio je ime po poginulom belišćanskom partizanu Lazi Radivojeviću-Putniku. RKUD-u se priključio i banjolinški orkestar kojeg je vodio Dragutin Kalman. RKUD je imao dvije dramske sekcije (stariju, pod vodstvom Ivana Nikolnikova i mlađu, đaćku pod vodstvom Julije Nemeta-Đule), pjevački zbor (pod vodstvom Ljudevita Krpana), tamburašku sekciju (Pod vodstvom Dragutina Kalmana) i folklornu sekciju (pod vodstvom koreografa Stjepana Čorbe). Izvodili su razne pjesme, dalmatinske, makedonske, ruske... Zvonko Šerbedija vodio je pionirski tamburaški orkestar RKUD-a, uz to je bio član upravnog odbora RKUD-a te ravnatelj osnovne škole, a gosp. Stjepan Čorba uspješno vodi folklornu sekciju od 1951. do 1963. godine. (Gibičar, 2008) „U 1956. Godini folklorna i tamburaška sekcija još je dobro radila te se čak pripremala i turneja po Gorskom kotaru. S obzirom na to da je Republički sindikat drvodjelaca prestao financirati turneje KUD-ova, folklorna i tamburaška sekcija našeg RUKD-a u želji da se na turneju ipak ide sakupljala je financijska sredstva gostovanjima po Valpovštini i izvan nje.“ (Gibičar, 2008, 99) 1957. godina povijesna je za kulturni život Belišća i njegovih građana, jer 18. siječnja, odlukom skupštine, RKUD prerasta u Amatersko kazalište. Kazalište je redovito sa svojim glazbenim i dramskim programima obilježavalo razna važna gradska događanja. Amatersko kazalište je tada imalo glazbeni sastav i dramsku sekciju. Pri Amaterskom kazalištu djeluje i tamburaški orkestar kojega oformljuje i vodi Antun Lulić – poznati belišćanski glazbenik, profesor i vrstan pijanist koji je odgojio mnoge glazbenike. „1984. godine Lulić i tamburaški orkestar iz Omladinskog doma prelaze u Amatersko kazalište i on od tada radi kao voditelj i dirigent tog orkestra. Zahvaljujući njegovom aranžmanu, skladba Sigmunda Romberga „Belišće marš“ doživjela je izvođenje na tamburici, snimanje glazbene emisije na Radio stanici

Osijek s tamburaškim orkestrom i solistima 1986. godine za program Radio stanice Zagreb.“ (AK Belišće) Lulić je posvetio svoj život glazbenom djelovanju i glazbenom životu Belišća, stoga je Amatersko kazalište u spomen na svog maestra Lulića 2000. godine započelo s održavanjem glazbenog programa pod nazivom „Maestro, hvala ti za sve“, koji se i danas održava. Tamburaški orkestar Amaterskog kazališta održao je mnoge nastupe i koncerte na području Valpovštine.

6. Tamburaški orkestri valpovačkog kulturno-umjetničkog društva

Amaterski folklorni ansambli ponos su i glavni nositelji tradicijske kulture Valpovštine još od 20. stoljeća. Stoga ne čudi činjenica kako gotovo svako selo na prostoru Valpovštine ima svoj oblik amaterskog kulturno-umjetničkog ansambla. Trenutno, na prostoru Valpovštine službeno je registrirano 12 folklornih ansambala, od kojih aktivno djeluju: KUD „Kolo“ Nard, KUD „Šokadija“ Ivanovci-Marjančaci-Zelčin, KUD „Šokadija“ Ladimirevci, KUD „Bizovac“ Bizovac, KUD „Cret“ Cret, HKUD „Valpovo 1905“ Valpovo, HKUD „Harkanovci“ Harkanovci, KUD „Ante Evetović Miroљjub“ Veliškovci-Gat-Tiborjanci. 1949. godine u Valpovu se formira prvo kulturno-umjetničko društvo Radničko Kulturno Umjetničko Društvo (RKUD) „Zlatko Baloković“, nazvano po čuvenom violinistu, koji je dio svoga života proveo i u Valpovu, a 1943. godine svirao je na sahrani svog velikog prijatelja Nikole Tesle. Prema željama Nikole Tesle, odsvirao je Schubertovu „Ave Mariju“ te narodnu pjesmu „Tamo daleko“. Iste 1949. godine u Belišću se osniva RKUD „Lazo Radojević – Putnik“ Belišće, koji je više bio usmjeren na dramske, banjolinke te đačke sekcije. Kasnije su surađivali i s tamburašima.

6.1. RKUD „Zlatko Baloković“

Kako je već navedeno, HKUD „Valpovo 1905“ nije oduvijek nosio ovo ime, prvo ime kulturno-umjetničkog društva bilo je RKUD „Zlatko Baloković“. Tamburaški orkestar RKUD-a „Baloković“ okupio je nekoliko mladih i talentiranih ljudi koji su željeli i bili sposobni svirati tamburu. Osnovni sastav ovog orkestra činili su članovi tamburaškog zbora DVD-a Valpovo koji su se nakon Drugog svjetskog rata ponovno vratili u „tamburaške vode“ te nastavili svoj rad u novonastalom društvu. Prvi voditelj orkestra bio je Nikola Mogoroš, a zbog nedostatka prostora za rad dolazi do određene pauze. Tako je bilo sve do 1954. godine kada dolazi do održavanja proširenog Plenuma kotarskog odbora Saveza kulturno-prosvjetnih društava za korat Valpovo na kojem se dolazi do zaključka da u Valpovu ima dovoljno tamburaških instrumenata a nema zborovođe koji će voditi tamburaše. Tako su došli do Emila Pfaffa iz Osijeka koji je dva puta tjedno vodio tamburaški orkestar. Topić (2005) navodi kako je prema sjećanju gosp. Mate Sušića u društvu postojalo 12 tambura izrađenih u radionici glazbala Sisak. Bile su to tambure srijemskog štima. Prema sjećanju gosp. Sušića, probe su se održavale 2-3 puta tjedno i bila je potrebna audicija za nove članove; tvrdi kako je najteže bilo pronaći dobrog svirača bugarije. Također su održali nekoliko gostovanja s orkestrom u Osijeku (nastup u kinu

„Royal“), u Donjem Miholjcu i u Petrijevcima. Tada su u orkestru svirali: Ivan Tivanovac, Josip Nose, Ivan Beretovac, Antun Terke, Mato Sušić, Josip Đuranić, Stjepan Ižaković, Josip Ivošević, Ivan Stanić, Zvonko Gergurec i dr... Nedugo zatim, gosp. Emil Pfaff seli se u Austriju i napušta orkestar pa tako orkestar ostaje djelovati bez voditelja do svojeg gašenja. Zanimljiv je podatak o održavanju proba orkestra: „Kada tamburaši imaju probu, nisu mogli imati dramci i uvijek je bilo određenih sukoba oko termina. Zbog teških materijalnih uvjeta u zimsko vrijeme je svaki član morao od kuće donijeti drva za probu...“ (Topić, 2005, prema sjećanjima gosp. Zorko Đeri) Ovaj citat dovoljno govori koliko su tadašnji glazbenici tamburaši bili zainteresirani za zajedničko muziciranje da su čak i vlastita drva za ogrjev donosili kako bi mogli održati probu orkestra u zimskim vremenima.

1955. godine pri Aktivu narodne omladine Poduzeća „Karašica“ nastaje omladinski orkestar koji je glasio kao polivalentni narodno-plesni sastav. U isto vrijeme kada orkestar „Karašica“ bilježi velike uspjehe pri DVD-u Valpovo, nakon stanke s radom ponovno kreće nekoliko tamburaša s voditeljem Nikolom Mogorošem. 1958. godine, članovi tamburaškog orkestra DVD-a Valpovo prelaze u RKUD „Baloković“. Orkestar nije imao svojeg službenog voditelja, ali je zato primaš Đuro Nikolić preuzeo inicijativu i nametnuo se kao svojevrsni voditelj proba te su zajedno s njim uvježbavali program. Orkestar se brzo uhodao te je nekoliko puta svirao i kao pratnja folklornom ansamblu „Karašica“ na određenim smotrama folkloru i održao je zapažene nastupe na zadovoljstvo građana: „Tamburaški zbor, koji je duže vremena bio neaktivan, ponovo je proradio na zadovoljstvo cijelog mjesta, pa su mještani veoma toplo primili njihov prvi nastup poslije duže pauze.“ (Topić, 2005, 83) Nakon niza uspjeha, orkestar RKUD-a „Baloković“ dolazi do teških financijskih i prostornih teškoća. Nisu imali dovoljan broj tambura za sve svirače što su pokušali nadomjestiti posuđivanjem tambura od orkestra DVD-a. S tim u vezi, 1959. godine kompletan orkestar RKUD-a „Baloković“ prelazi u DVD Valpovo u kojem će za potrebe DVD-a svirati na raznim društvenim zabavama i okupljanjima. Dotični orkestar trajao je do konca 1960. godine. (Topić, 2005)

Slika 8. Prikaz tamburaškog orkestra RKUD-a „Baloković" s voditeljem Emilom Pfaffom, 1954. godine¹⁴

¹⁴ Topić (2005, 80)

6.2. KUD „Stjepan Petnjarić“

Nakon Balokovića, valpovačko kulturno-umjetničko društvo mijenja ime u KUD „Stjepan Petnjarić“ koji je, u počecima, bio usmjeren samo na dramsku sekciju, tako da je prošlo dosta godina bez tamburaškog sastava u Valpovu. 1978. godine osnovan je tamburaški orkestar Radio-Valpova koji je sa svojim vokalnim solistima snimio podosta narodnih i starogradskih pjesama za potrebe radio stanice. Tambure su kupili u radionici glazbalara Đure Zarića u Vinkovcima za potrebe orkestra. Orkestar se sastojao od velikog broja prosvjetnih radnika pod vodstvom Duška Topića (nastavnika glazbe iz Bizovca). Dok folklorna sekcija KUD-a „Stjepan Petnjarić“ radi u dosta otežanim uvjetima, jedan od većih problema bio je nedostatak instrumentalne pratnje. Tako tadašnji predsjednik KUD-a Ivan Madarić dolazi na ideju spajanja tamburaškog orkestra DVD-a s KUD-om „Stjepan Petnjarić“. Tijekom 1981. godine orkestar broji 12 tamburaša s voditeljem Josipom Jozićem. Nakon dvije godine gasi se svaka glazbena aktivnost u KUD-u „Stjepan Petnjarić“ zbog nedostatka stručnog vodstva. Isti tamburaški orkestar ponovno se okuplja 1984. godine uz dramsku i folklornu sekciju. Novi/stari voditelj orkestra i tajnik je Duško Topić. Tada su napravili audiciju za nove članove društva na koju se javilo desetak kandidata većinom iz tamburaškog orkestra Radio stanice Valpovo. (Topić, 2005)

Slika 9. Tamburaški orkestar KUD-a „Stjepan Petanjarić” 1984.¹⁵

„Više od četiri mjeseca plesači i tamburaši su se pripremali za svoj prvi nastup. Ostvarili su ga 24. Lipnja 1984. Godine na „Ljetu valpovačkom“ s koreografijom „Baranjski plesovi“ Bore Milanovića, a uz tamburaški orkestar nastupili su Slavica Geto i Antun Skelac te izvedbom pjesme „Na malenom brijegu“ oduševili prepunu dvoranu valpovačkog kina. Bit će to uvod u sljedećih 20 godina intenzivnog rada i dizanja valpovačkog kulturno-umjetničkog amaterizma na najvišu razinu do tada.“ (Topić, 2005, 89)

¹⁵ Topić (2005, 89)

6.3. KUD „Đuro Salaj“

Nakon Stjepana Petnjarića, novo ime KUD-a iz Valpova je „Đuro Salaj“. Za vrijeme ovoga Kulturno-umjetničkog društva, cvate tamburaška i folklorna glazba u Valpovštini. Prvi nastup održali su 1986. godine kao dječji tamburaški orkestar s 11 članova osnovnoškolskog uzrasta iz kojih neki izrastaju u nezamjenjive članove orkestra. Tamburaši KUD-a „Đuro Salaj“ 3 godine zaredom bili su prateći orkestar revije pjevača narodne glazbe u sklopu manifestacije Ljeta valpovačkog. A o kakvom orkestru točno se radi govori i sljedeći navod: „...sazreli su uvjeti da orkestar počne pripremati i svoje samostalne koncerte. Na njima su članovi orkestra trebali pokazati svoje glazbene domete, ali isto i tako i raznovrsne izvođačke mogućnosti tambure ne samo kao tradicijskog, nego i koncertnog glazbala. Tako je u sklopu manifestacije „Valpovačke uske staze“ krajem 1988. Godine održana priredba „Večer uz tamburu“ na kojoj je orkestar pokazao izuzetno široku paletu tamburaškog zvuka izvodeći poznate narodne i starogradske pjesme... posebnu vrijednost ovoj priredbi dale su izvedbe djela s područja tzv. klasične muzike, kao što su minijature J. Brahmsa, J. S. Bacha, Ch. Gounoda, V. Montija, P. Mascagnija i W.A. Mozarta.“ (Topić, 2005, 92) KUD je održao brojne uspješne nastupe i uspješna inozemna gostovanja. Da je tamburaški orkestar KUD-a „Đuro Salaj“ bio kvalitetan govori i činjenica da su svirali kao pratnja poznatom hrvatskom glumcu Fabijanu Šovagoviću – rođenom u Ladimirevcima.

6.4. HKUD „Valpovo 1905“

HKUD „Valpovo 1905“ konačno je ime KUD-a s kojim se danas društvo ponosi i njeguje tradiciju koja je utkana godinama prije ovog imena. 1993. godine donesena je odluka o novom imenu KUD-a. Već spomenuto društvo postaje predstavnik i nositelj tradicijske kulture Valpovštine pa i šireg područja. Temelj tamburaškog orkestra KUD-a čini tamburaški sastav „Veseli Šokci“ koji proizlaze iz bivšeg KUD-a „Đuro Salaj“. Tamburaški orkestar KUD-a obogaćivao je razne manifestacije kao što su: I. sijelo pučkih pisaca Valpovštine, koncert posvećen pokrovitelju Kombinat Valpovo, gostovanje u Nizozemskoj, Ljeto valpovačko i dr. Spomenuti tamburaški sastav „Veseli Šokci“ pozvani su 1993. godine od strane Hrvatske bratske zajednice iz Pittsburgha da održe dvadesetak cjelovečernjih koncerata u Americi. Uz vokalnu solisticu Sandru Uranjek, odradili su turneju po Americi bez ikakvih problema. Program za Ameriku izveli su 2 puta u Valpovu, prije i nakon turneje. Iz HKUD-a „Valpovo 1905“ potječe i još jedan kvalitetan tamburaški sastav imena „Momci iz ravnice“. Godine i godine napornog rada dovelo je ovaj KUD do onoga što je on danas – kvalitetno društvo s bogatom povijesti i čitavim nizom tamburaša koji su pod vodstvom gosp. Duška Topića naučili i zavoljeli svirati tamburu. Brojna gostovanja tamburaškog sastava „Momci iz ravnice“ donijela je KUD-u brojna prijateljstva i suradnje s ostalim poznatim štovateljima tradicije. (Topić, 2005) Danas i dalje folklorna sekcija i tamburaški orkestar s vokalnim solistima njeguju izvornu narodnu pjesmu i ples, a kao osnovni zadatak imaju očuvanje tradicijskih umjetničkih vrijednosti našeg naroda. U programu ovih sekcija trenutno se nalazi 20 koreografiranih spletova narodnih plesova i plesnih običaja iz svih krajeva naše domovine te impozantni broj narodnih pjesama i instrumentalnih skladbi. Društvo godišnje izvede oko 35 javnih nastupa širom Hrvatske, a folklorni ansambl s tamburaškim orkestrom gostovao je i u inozemstvu (Mađarska, Njemačka, Slovenija, Austrija, Italija, Rumunjska, Nizozemska, Srbija, Crna Gora, Poljska, Makedonija, Bosna i Hercegovina). Za svoj rad i dostignuća na očuvanju folklorne baštine našeg naroda vrijedni valpovački amateri dobili su niz društvenih priznanja, kao i brojne

¹⁶ Topić (2005, 95)

pohvale folklornih stručnjaka. Spomenut ćemo samo neka: Povelja Kulturno-prosvjetnog sabora Hrvatske, Plaketa Mjesne zajednice Valpovo, Dvije Nagrade oslobođenja Valpovštine, Plaketa Matije Petra Katančića, Nagrada Osječko-baranjske županije te brojne nagrade i priznanja na folklornim festivalima¹⁷. HKUD je primjer i utemeljitelj folklornog amaterizma na prostorima Valpovštine.

Slika 11. HKUD „Valpovo 1905“ na 50. „Ljetu valpovačkom“¹⁸

6.4.1. Ljeto valpovačko

Ljeto valpovačko jedna je od najstarijih folklornih manifestacija u Republici Hrvatskoj. Cilj i bit Ljeta valpovačkog njegovanje je folklorne baštine i nedozvoljavanje da ista padne u zaborav. „Toga ljeta 1969. godine Neil Armstrong je hodao po Mjesecu, u SAD-u je održan glazbeni festival kod Woodstocka na kojem se okupilo pola milijuna posjetitelja, a u Valpovu su prodefilirale folklorne skupine u sklopu prvog Ljeta

¹⁷ HKUD „Valpovo 1905“ – <https://valpovo1905.hr/index.php/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)

¹⁸ HKUD „Valpovo 1905“ – <https://valpovo1905.hr/index.php/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)

Valpovačkog.“ (50 Ljeta valpovačkih, 2018, 4) Upravo to prvo Ljeto valpovačko postavilo je temelj za prepoznatljivu formu ovakve smotre folklora na kojoj je centar pažnje uvijek bio usmjeren na svečanu povorku. Povorka koja započinje otprilike kod Srednje škole Valpovo pa traje sve do dvorca Prandau-Normann. „Glavni cilj Ljeta valpovačkog bio je da na svjetlo dana izvuče folklorno blago Valpovštine – nošnju, pjesmu i običaje – koje je u našim selima postepeno padalo u zaborav pa čak i nestajalo, kao što je to bilo u Valpovu.“ (50 Ljeta valpovačkih, 2018, 8) Već više od pola stoljeća njeguje se folklorna tradicija na Ljetu valpovačkom. Svake godine tisuće posjetitelja obilazi Valpovo tijekom svih manifestacija koje se odvijaju za vrijeme Ljeta valpovačkog, a posebno je posjećeno zadnji dan kada se odvija već spomenuta svečana povorka i smotra folklora. U svojim počecima, Ljeto valpovačko bilo je zamišljeno kao trodnevna manifestacija, ali kada je prepoznata kvaliteta i mogućnosti ovakve jedne manifestacije, manifestacija se proširila i na 7 dana - kako je to i danas. Na svakoj smotri folklora Ljeta valpovačkog nastoje se pozvati sva Kulturno-umjetnička društva na području Valpovštine. (40 Ljeta valpovačkih, 2008) Program Ljeta valpovačkog održava se svake godine u drugoj polovici mjeseca lipnja.

7. Zaključak

Tamburaštvo u Valpovštini od svojih početaka imalo je bistar put pred sobom. Stanovnici Valpovštine oduvijek cijene i vole zvuke tambure i rado dolaze na koncerte gdje se svira tambura. Sve od uveseljavanja na raznim proslavama i zabavama pa do ozbiljnijih koncerata, tambura u Valpovštini prisutna je već dugi niz godina. Tamburaški orkestri „probijali“ su se kroz Kulturno-umjetnička društva, Amaterska kazališta, razne zborove i ostale društvene zajednice. Većina sportskih i kulturnih zajednica formirale su tamburaške orkestre za razne vlastite potrebe. Danas su jedni od najvećih promotora tamburaštva Kulturno-umjetnička društva, koja kroz folklornu tradiciju njeguju i sviranje tambura. Osijek i Pajo Kolarić na neki su način bili uzor svim tamburašima Valpovštine.

Tamburaški orkestri Hrvatske čitaonice Valpovo postavili su dobre temelje koje su dalje prenosili ostali tamburaški orkestri drugih društava, tu su naravno tamburaški orkestri sportskih društava „Hrvatskog sokola“ Valpovo i N.Š.K „Jovalija“ Valpovo te tamburaški orkestri DVD-a Valpovo, Radio stanice Valpovo, KUD-a „Baloković“, „Petnjarić“, „Đuro Salaj“ i HKUD-a „Valpovo 1905“. U Belišću su pak radnički orkestri koji svojim upornim radom i zalaganjem dolaze do zavidnih uspjeha na glazbenom polju te činovnički orkestri i kasnije Amatersko kazalište koje djeluje i danas. Može se zaključiti kako su tamburaši iz Valpovštine dobrim dijelom zaslužni za napredak i poboljšanje kulturnog života istoga prostora – „gradovi su se urezali u biografije dok su životni putovi i sudbine iscrtani topografijom istih gradova.“ (Mesić, 2022, 19)

Literatura

- Balog, Z. (2013). *Gradovi kontinentalne Hrvatske*. Križevci: VEDA D.O.O.
- Gibičar, D. (2008). *Kronika o glazbenoj i dramskoj djelatnosti u Belišću 1890.-1990.* Belišće: Gradsko poglavarstvo Belišće
- Grad Valpovo, (2008). *40 Ljeta valpovačkih*. Valpovo: Grad Valpovo
- Grad Valpovo, (2018). *50 Ljeta valpovačkih*. Valpovo: Grad Valpovo
- Mesić, H. (2019). *Baštinska kultura u pamćenju grada*. Zagreb: Naklada Ljevak
- Mesić, H. (2022.). *Baština, emocija, identitet*. Zagreb: Naklada Ljevak
- Narodno sveučilište „Ivo Lola Ribar“ Valpovo (1977). *Zbornik Valpovštine*. Osijek: GIP „štampa“ Osijek.
- Pribanić, D. (2019). *Utjecaj kulturnih događaja na male gradove*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. Preuzeto s:
<https://repozitorij.aukos.unios.hr/islandora/object/aukos:156> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Sučić, M. (2017). *Počeci Habsburške Valpovštine*. Valpovo: Ogranak Matice hrvatske u Valpovu.
- Šulentić Begić, J., Kurtić, D. (2022). Kompetencije učitelja i nastavnika glazbe za revalorizaciju lika i djela Paje Kolarića. Šulentić Begić, J., Gigić Karl, B. i Šebo, D (Ur.), *Pajo Kolarić i njegovo doba: zbornik radova s Međunarodnog interdisciplinarnog umjetničko-znanstvenog skupa*, 265. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Topić, D. (1998). *Maramica s granama*. Osijek: Matica Hrvatska Osijek.
- Topić, D. (2005). *Hrvatsko Kulturno-umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1.
- Vuković, S. (2012). *Čuvari bizovačke baštine*. Bizovac: Ogranak Matice hrvatske Bizovac i KUD „Bizovac“.

Mrežni izvori

- Grad Valpovo. <https://valpovo.hr/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)

- Puhački orkestar DVD-a Valpovo. <https://puhacki-orkestar.dvd-valpovo.hr/o-nama/povijest/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Zajednica tehničke kulture Valpovo – <https://www.tehnika-valpovo.hr/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Matica hrvatska Valpovo – <https://web.archive.org/web/20051228092920/http://free-os.htnet.hr/mhvalpovo/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Amatersko kazalište Belišće – <https://akbelisce.hr/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Glas Slavonije (Lidija Aničić – <https://www.glas-slavonije.hr/499170/4/Punih-je-300-godina-otkako-je-osnovano-Vlastelinstvo-Valpovo-baruna-von-Prandaua> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- HKUD „Valpovo 1905“ – <https://valpovo1905.hr/index.php/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)

Slike

- Slika br. 1 – Publikacije Državnog zavoda za statistiku, <https://podaci.dzs.hr/hr/publikacije/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)
- Slika br. 2 – Topić, D. (2005). *Hrvatsko kulturno-Umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1. 15.
- Slika br. 3 – Topić, D. (2005). *Hrvatsko kulturno-Umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1. 77.
- Slika br. 4 – Gibičar, D. (2008). *Kronika o glazbenoj i dramskoj djelatnosti u Belišću 1890.-1990*. Belišće: Gradsko poglavarstvo Belišće. 47.
- Slika br. 5 – Gibičar, D. (2008). *Kronika o glazbenoj i dramskoj djelatnosti u Belišću 1890.-1990*. Belišće: Gradsko poglavarstvo Belišće. 50.
- Slika br. 6 – Gibičar, D. (2008). *Kronika o glazbenoj i dramskoj djelatnosti u Belišću 1890.-1990*. Belišće: Gradsko poglavarstvo Belišće. 49.
- Slika br. 7 – Gibičar, D. (2008). *Kronika o glazbenoj i dramskoj djelatnosti u Belišću 1890.-1990*. Belišće: Gradsko poglavarstvo Belišće. 49

- Slika br. 8 – Topić, D. (2005). *Hrvatsko kulturno-Umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1. 80.
- Slika br. 9 – Topić, D. (2005). *Hrvatsko kulturno-Umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1. 89.
- Slika br. 10 – Topić, D. (2005). *Hrvatsko kulturno-Umjetničko Društvo Valpovo 1905*. Valpovo: Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo „Valpovo 1905“ Valpovo, Dvorac Prandau-Normann 1. 95.
- Slika br. 11 – HKUD „Valpovo 1905“ – <https://valpovo1905.hr/index.php/o-nama/> (pristupljeno: 27. 4. 2024.)